

tinským sporům, v nichž zpravidla vystupují šlechtici a kněží (tedy zástupci privilegovaných stavů), znamená Podkoní a žák veliký krok kupředu. Nejenže nemá protiměšťanské zahrocení, ale je psán tak, aby byl stejně přijatelný měšťanu jako šlechtici. Ve srovnání se soudobými latinskými spory český básník sestoupil od rytíře a klerika ke dvěma chudákům. V tom, že radikálně změnil osoby tradičního literárního druhu, spočívá jeho kladný přínos.

Jak však hodnotit tuto skladbu z hlediska tvorby psané česky? Podkoní a žák je obecně pokládán za nejlepší staročeskou satiru vůbec. Toto hodnocení je však třeba zpřesnit, protože se v něm uplatňuje hlavně dnešní čtenářské hledisko, tedy pohled dnešních očí. Ve srovnání se satirami Hradeckého rukopisu, zejména Desaterem, je Podkoní a žák jistě bližší dnešnímu chápání literárního díla, ale historické hodnocení předpokládá odpověď na otázku, co dílo znamenalo ve své době a jak přispělo k dalšímu vývoji. A zde není hodnocení Podkoního a žáka tak zcela jednoznačné, jak o tom již byla řeč. Jeho skladatel nebyl vášnivým soudcem. Neměl dravost pravého satirika, nepsal žlučí, spíš to byl zábavymilovný kumpán, který chce „doma novin dočakati“, aby pak o nich mohl zábavně vyprávět dále; jako bychom se vraceli od světa Hradeckých satir nazpět k světu Mastičkáře. Proto však nesmíme Podkoního a žáka podceňovat nebo snad dokonce hodnotit záporně. Musíme ocenit, že je to satira čistě světská, zcela oproštěná od náboženské dominanty. Tam, kde satiry Hradeckého rukopisu hrozí peklem, neznámý autor Podkoního a žáka se vysmívá človíčkoví, který chce na příslušnosti ke kněžskému stavu založit pohodlnou a výnosnou existenci, a tam, kde skladatel Desatera pracuje se stínovými figurkami, básník Podkoního a žáka dovede názorně vylíčit postavu. Proto bude Podkoní a žák vždycky jedním ze základních děl naší staré literatury a musí jej znát každý, kdo chce sledovat vývoj naší literatury k realistickému zobrazování života a světa.

SATIRY HRADECKÉHO RUKOPISU

DESATERO

DESATERO KÁZANIE BOŽIE

- V židovských jest knihách psáno,
všem lidem věděti dáno,
že buoh tato slova svému
mluvil lidu židovskému
5 řka: „Poslúchaj mne, lide mój,
a vždy u mém kázání stój.
Budeš-li mne poslúchatí,
chci tobě mú zemi dáti, |
v niejžto stred a mléko plove;
10 v tu vy chci uvéstí, Židové.“
Z těch bieše jeden šlechtný
Žid a svého života čsný,
tomu jmě Mojzes diechu,
toho za kněžě jmějjechu.
15 S tiem tvořec zjěvně mluvješe,
jakž Mojzes rozumješe;
tomu tvořec sám svú rukú
napsal na dvú kamennú dskú
desatero své kázanie
20 všem lidem na oblepšenie.
A tomu tvořec poručil,
aby Mojzes všě učil,
aby v kázni přebývali,
svého tvorcě milovali.
25 Na jednéj dšče tři biechu
kázanie, ješto učiechu,
kak jest boha milovati
a jemu chvály vzdávati.

A na druhej sedm bieše jich
30 napsáno, kázání božích,
ješto učie všelikého,
chudého i bohatého,
kak jest družcě | milovati
a kako s ním přebývati.

95a

PRVNÍ

35 Slyšte, páni, i vy, panie,
prvé jest božie kázanie:
Nejmějte boha jiného,
kromě tvorcě silného.
Proti tomu trój lid činí,
40 jímž svú duši velmi černí.
První jsou čarodějníci,
ti chodie s svú věrú nici,
ti pohanskú vieru plodie,
když lid s pravé cěsty svodie;
45 ti boha za böh nejmají,
když na babě kúzla ptají.
Druzí, ješto jsou lakomci,
to sú všecko lichevníci,
ješto stříebro, zlato viece
50 milují, proto lichviece,
než boha, než své spasenie,
jehožto ničs dražšie nenie;
a ti také, již blúdiece,
svú zlú myslí tbají viece
55 než na buoh na svú hospodu,
pro něž vezmú v duši škodu.
Znamenajte dobře toho,
jehožto | sě stává mnoho:
Když který pro svú hospodu
60 bojuje a vezme škodu,

95b

že snad svój dobrý oř stratí,
slíbí mu pán jiný dáti;
pakli ho zabí samého,
pán nemóž vrátiti jeho.
65 Když tak pro malú otplatu
bojujete na svú ztrátu,
marnému pánu slúžíte
a jeho vóli plníte.
Radějše služte mocnému
70 svému králi nebeskému;
ktož tomu poslúží snažně,
tomuť dá otplatu věčně;
ktož sbožie neb život ztratí
proň, to obé jmu navrátí.
75 Třetí, ješto jsou v rozkoši,
netbajíce o svéj duši,
to kázanie přestupují
a u veliký hřiech vstupují:
to sú nesmierní opilci
80 i všelící pasobřišci;
ti své břicho za buoh jmají,
nebo o něm viece tbají
než o duši i o bo|zě;
proto budú u věčnéj hróžě.
85 Těm učiní král nebeský
takeže, jako král světský
jeden učinil jednomu
byl opilci nesmiernému,
o němž vám pověst povědě,
90 což na knihách psáno vědě.
Bieše jeden jhřec opilý,
všem dobrým lidem nemilý.
Ten jide před svého krále
a svým sě řemeslem chvále
95 a řka: „Věz mú chytrost, králi!
Dávajit svój život v táli:

96a

nevypiem-liť pitie tvého
v tvéj pivnici najlepšieho
viece než jiných tridceti,
100 kaŕ mi mú hlavu stieti.“
Kráľ toho káza zkusiti,
móŕ-li to chlap učiniti;
an to chlap učini snadně,
nesta vína nice na dně,
105 an chlap vše víno vyloka,
jehoŕ by měl | cný do roka.
Kráľ rozhněvav se povědě:
„Oběste chlapa na hřědě,
ať mu provaz hrdlo stáhne,
110 k mému pití viac nesáhne.“
Toť za cělo věděti dám:
těŕ se stane nesmierným vám,
ŕe vy pekelný kat uděsí,
nesmierné u pekle pověsí.

DRUHÉ KÁZANIE

115 Druhé kázanie boŕie jest,
ktoŕ je drŕí, blazě mu jest:
Boha v jěŕit nejmenujte
a toho se vŕdy chovajte.
Ktoŕ jěŕiutně boha vŕývá,
120 ten se jím jedno posmievá.
To trój lid hřiešný přěstúpá,
hóře čini než tvář hlúpá.
Prvý, jenŕ křivě přisahá,
na svatý kříŕ rukú sahá,
125 a ten, jěŕto k tomu radí;
oba k sobě črt u peklo vsadí.
Druhý, jenŕ bohem pošpílé,
ano jmu tiem nic nepíle, |

anebo jeho svatými;
130 buohť otšpíle takým, věř mi.
Třetí, jenŕ poklíná boha,
ten chce vz vodu a nemoha;
jenŕ vinu v tom bohu dává,
ŕe nerovně čest rozdává,
135 sboŕie, sílu, krásu, zdravie;
ano dobřě Hospodin vie,
který dostojen kterého
tohoto sboŕie vrátkého.

TŘETÍ

Třetie kázanie boŕie jest,
140 slyš chudý i ten, jenŕ jmá čest:
Pomněte svaté dni čítiti
a jě v čistotě světiti.
Proti tomu trój lid čini,
jímŕ se proti bohu vini:
145 Prvý, jenŕ v svátky dělají,
proto jim vŕdy kněŕie lají;
druzí v svaté dni hřiechy plodie
a káti se jich nerodie;
třetí v svaté časy hrají
150 a na svaté nic netbají.
Lépe | by bylo orati
neŕ v neděli tancěvati:
vězte, ktoŕ rád tancují,
ti své tělo ofěrují
155 dáblu i všěchny své údy,
kdyŕ proň činie také trudy.
By to kněŕ dal za pokánie
někomu, vstanúc za ranie
těci k jutřni takýmŕ skokem,
160 ale by vstonal svým bokem.

Svůj zrak ďáblu ofěrují,
když jím srdce rozněcují:
kolik chotí v tanci slíbíš,
tolik ďáblův v srce upustíš.
165 Tu dievka i žena mnohá,
nepomnieci nic na boha,
hlédá více i milejie
na jinocha i snažnějie
než na obraz tvorce svého,
170 Jezukrista nebeského.
Potom usta ofěrují
ďáblu, když v tanci zpievají
o smilstvě piesni nesličné
a k tomu v čas nekázané.
175 Uši také ofěrují, |
když radějšie poslúchají
zlých piesní, zlého pravenie,
prázdné piščby i hudenie,
a o svatěj mši netbají,
180 boží službu zamietají.
Ješče k tomu ofěrují
rucě ďáblu, když darují
viece piščcě, bubenníky
než čsnú kněží i zvoníky.
185 U tancě dievky, jinošě
šcedřějšie sú nežli u mšě:
dá dobrý peniez u tancě,
chtě k ofěřě, ptá mēdēncě.
Nesličná věc i hanba jest
190 tak dáti bohu marnú čest,
jiúž sě bubenníka stydie;
ktož to činie, smyslem blúdie.
Slyšte, žeť jest u Písmě psáno,
všem lidem věděti dáno:
195 Ktož hercóm dary dávají,
ti ďáblu v čelist vkládají.

98a

Nohy také ofěrují
ďáblu, když na nich tretují;
jako by z smysla vystúpil, |
200 neb jako by veň bēs vstúpil;
nemúďřějie činie než skot,
kazie podešvy i život.
Tanečníku, to dobřě věz
a též tanečnici pověz:
205 co u tanečného diela
s tvého hubeného těla,
kolik ukane potu krópi,
tolik ďáblův duši vzechopí
i vnesú s sobú do pekla,
210 ot nichž by ráda utekla.

98b

Č T V R T Ě

Čtvrté božie kázanie jest:
Jmějte otcě a matku v čest.
To kázanie přěstupují,
ež jich srdcem nemilují,
215 ot nich sbožie jmajíce
a jich potřěbu vidúce,
jim ničse nepomáhají,
o nich velmi málo tbají.
Druzí, jenž otčíku lají,
220 proto veliký hřiech jmají.
Třetí mrzie všemu lidu,
ti budú bydliti s Judú:
to sú, ješto tepú otcě,
neotpúščějí ni matcě.
225 Ktož čstie | otcě a matery,
dává jim buoh dvojě dary:
prvý, že jest v duši spasen,
druhý, že jest v době sčasten.

99a

P Á T Ě

- Poslúchajte řeči svaté,
 230 totoť jest kázanie páté:
 Nezabíjěj bratrcě svého,
 mé tváři, člověka mého.
 Proti tomu trój lid činí,
 jímž sě bohu věčně viní:
 235 Prvý, to jest mužěbojcě,
 jenž umárie hladem družcě,
 moha jho málem živiti,
 i dá jmu životka zbýti.
 Druhý, jenž káže nebo radí
 240 zabiti neb jiné svádí
 a stane sě vražda proto;
 pravi vám zacělo jáz to,
 žeť jest ten pravý vražedník,
 toho zabitého vinník.
 245 Ten jest také mužěbojcě,
 jenž, jsa sudí neb poprávcě,
 přiložě k někomu vinu
 pro nepřiezn neb pro dědinu,
 i zbaví života koho; |
 250 jehožto sě stává mnoho.

Třetí, ješto sám zabíjje,
 ten sě s Kainem nemíjje,
 ten musí s ním u pekle býti,
 jehož mu viec nelžě zbýti.

Š E S T Ě K Á Z A N I E

- 255 Šestým kázáním tě svázal:
 Nebud' smilník, toť buoh kázal.
 Trój lid nedrží tohoto
 i jmá veliký hřiech proto.

- Prví sě skutka chovají,
 260 však sě myslí v něm kochají;
 čistota v ráj nedovodí,
 jenž ot srdcě nepochodí.
 Druzí smilstvo skutkem plodie
 i jiné k tomu přivodie.
 265 Mezi mužmi toho mnoho,
 avšak v ženách viece toho;
 o jich zlosti pisáno jest.
 A některé, tak známo jest,
 že dábel týž obyčej jmá
 270 jako ptáčník, kdyžto jímá
 ptáčky v sietkách, že za nožku
 přivieže v sietkách ponožku |
 i vztrhá, aby vzlétala,
 jiné ptáčky osázala.
 275 Takež dábel dušě číhá
 a mnoho jich tak potrhá.
 V krčmě nebo v tanci ženu
 posazují uličenú,
 anať obočie vztahuje,
 280 závojíka popravuje,
 sukničku svú ztkaničivši
 a karnáček užlutivši,
 k tomu do pat zpodlinivši
 a podlinky zhedvábnivši;
 285 nožík, měšček, cudný pásec,
 u piesnech jejie jasný hlasec.
 To vidúce mnozí blázni,
 nejmajíce božie kázni,
 slyšiece slovcě výborná,
 290 ješto sě jim zdějí dvorná,
 velmi milé usmievanie
 a laskavé jich vzhlédanie,
 letie jako na otržn k nim,
 naliť i bude hoře jim,

295 anoť jě ďábel potrhne,
i s ponožkú u peklo vtrhne.
Sbožný, ktož tak smyslem | vládne,
že v také sieti neupadne,
a ktož sě také vyvalí
300 z těch sietí, ten boha chválí.
Těch chytrostí mnoho jmají
ženy, jimiž přemáhají
ty lidi, jenž jmají dosti
síly i čsti i múdrosti,
305 any jsú přemohly čsného
krále Davida mocného,
Salomona přemúdrého
a Samsona přesilného.
Znamenajte také toho:
310 Čsných jest žen také přemnoho;
z těchtoť jáz jě vykládaji
a o nich nic neskládaji,
kromě o těch, ješto tbajiú
o tělu, dušě netbají,
315 tělo krásně odievají
a svú duši obnažíjí.
Ty jako jeden blázn činie,
jenž oděl v drahé oděnie
svój kóň, obnaživ svú kóži
320 i oděl ju ve zlú rohoži,
i jěl byl | k královým hodóm,
i vjěl tak nečsně v jeho dóm.
Král jeho kázal vyhnati
a sto kyjěvých ran dáti.
325 Takež syn boží učiní,
ktož sě takež doviní,
že s nimi učiní rozvod,
káže jě vyhnati z svých hod.
Slyšte, ješto sě líčíte,
330 by v tom hřiech byl, vy nemníte:

100b

101a

když take s pýchú ke mši jdú,
s větším hřiechem ot nie přídú.
Tak jest buoh laskav na také,
ješto sě líčie, na všaké,
335 právé jako na rytieř
král, jemužto dobře věř
pojme jej u boj v některý
a zkušijě jeho viery,
an sě přijma nepřátel svých
340 a vstavě na sě klejnot jich
i zbie mu šlechticiev mnoho
a ješče chce viece toho.
I jde před král toho tajě, |
a jěšče na sobě jmajě
345 vafnrok neb tvář nepřátelskú
a prosě u něho daru.
Nezdá mi sě, by jmu co dal,
snad by sě viece rozhněval,
i kázal by jeho jieti
350 a potom jmu hlavu stieti.
Takež ty, ješto sě líčie,
v ďáblóv sě vafnrok obláčie,
pod tím mnohé přeluzují
a mnoho dúš zahubují.
355 Hubená ženo, znamenaj,
a ďáblovy tváři nechaj!
Když jmáš ten vafnrok na sobě,
věrně jmáš buoží hněv k sobě;
chceš-li boží milost jmieti,
360 musíš ďáblóv klejnot snieti.
Třetí lid to přestupuje
kázanie a v hřiech vstupuje:
to jsú svódníci, svódnicě,
jěž črt vnese u peklo nicě.
365 Ty jsú pravé zahradnicě,
všech ďáblóv dobré ščěpnicě;

101b

božie ščě|py vytrhují
a ďáblóm jě přěsazují.
Ty jsú ďáblovi měši,
370 jimiž ďábel velmi spieší
oheň smilstva rozdýmati
a mladým zlý příklad dáti.
Ty jsú horší než kacieři.
Dosvědči-liť, každý mi uvěří:
375 kacieř přída, kdež neznám jest,
dvě létě nebo tři tajen jest,
a tak v skóřě mnoho lidí
k svému kacieřstvu nevzbudí,
a svódnicě dne prvého
380 inhed přídúc neb druhého
k některéj neb k některému,
inhed ho přivede k zlému.
A přídúc k některéj paní,
sěde s ní výše než zvaný,
385 nebo přide šlojier nesúc
neb záponku prodávajúc,
i die: „Paní, rač sěm vstáti,
cheiř dobrú kúpi prodati.“
A jakž ot lidí | odstúpí,
390 děje trh o hřiešnéj kúpi.
Mnoho těch kunštóv umějí,
jimižto hřiešný trh dějí.
Ješče o nich vědě mnoho
a něco povědě toho,
395 kak jedna chytrá svódnicě,
činiec sě dobrá nunvicě,
čsnú vdovičku přělúdila
a ke zlému ji vzbudila.
Tuto vdovu milováše
400 a své jie dary dáváše
jeden jinoch neženatý
a v sbožie dosti bohatý,

102a

102b

a chtieše ji rád pojieti,
i nemožieše prospěti
405 proto, neb ta bieše vdova
slíbila čistotu znova;
a on toho nevědieše,
proto ji pojieti chtieše.
Když přide ta jedna chvíle,
410 že s ní sedě velmi míle,
mluviv slov rozličných mnoho,
vztáza jie pod věrú toho,
chce-li s ním u manželstvě býti,
103a či chce toho inhed zbýti.
415 Odpovědě cěle jemu:
„Nechci tobě ni jinému,
nebo sem slíbila býti
v čistotě až do mé smrti.“
Jinoch proto v smutek upade,
420 bezmál hořem neusvade;
i jide inhed přeč ot nie,
velmi truchlejšě a smutně.
I když ona baba jeho
uzřě tak velmi smutného,
425 hned sě veň slovy uváza,
o smutcě jeho otáza,
proč jest tak srdcě truchlého,
co-li sě jmu stalo zlého.
Uhani ji rozhněvav sě
430 řka: „Zlá babo, opravuj sě!
Co píle mým smutkem tobě
věděti, mrzutěj robě?“
Dřieve než on slova skona,
odpovědě jemu ona:
435 „Milý synku, | to dobřě věz
103b a svému přieteli pověz,
že jiezvený nemož zbýti
svých ran, když jě bude krýti

před lékařem; kromě tomu
440 pomůže, ktož zjví jemu.
Takež této tvé truchlosti
snad tebe nikte nezprostí,
ač jie někomu nepovieš,
ješto na svém srdéčku vieš.“
445 Jinoch babě odpovědě:
„Tys múdrá žena, to vědě,
a protož jáz, matko, tobě
povědě pravdu o sobě,
ač chceš mne v tom nepronésti
450 a z té truchlosti vyvésti.“
„Synku, nemeškajě pověz,
pomohu ti, to dobřě věz.“
„Jest, matko, zde vdova tato.
Slíbil bych to za vše zlato,
455 bych mohl toho dojíti,
bych ju mohl sobě pojieti.
Tu sem dávno pojieti chtěl |
a v tom sem nice neprospěl. 104a
Dával sem jie darón mnoho,
460 i jest mi žel velmi toho,
žeť jest mnú již pohrděla
i cěle odpověděla.“
Vecě baba: „Mně viec nelaj,
milý synku, a koláč daj;
465 v krátkém času přídeš k tomu,
budeš volen v jejie domu.“
„Ach, by se to mohlo státi,
chtělt bych dobrý koláč dáti.“
„Jedno buď vesel, synu mój,
470 již jako s niú jmáš svůj pokoj.“
I počě baba mysliti,
kak by mohla přelúdit
tu čsnú vdovu, ješto bieše
v svém čsném vdovstvě, i vždy chtieše.

475 I jmějieše psa malého
ta baba, velmi dvorného.
Toho za tři dni nekrmí,
až by ten psík lačen velmi.
Potom s horčieí smie |sivši 104b
480 chleba a psa nakrmivši,
i jide s tiem psíkem k vdově,
naležši tu chytrost sobě.
Ta paniú mniec nábožničku,
prijě míle tu svódníčku.
485 A když pospolu sediešta,
rozličná slova mluviešta;
a když psíka uzřě toho
ta paní, ano jmu mnoho
z jeho očí slez tečieše,
490 ta paní k téj babě dieše:
„Pověz mi, má milá matko,
toto tvé malé ščeňátko,
proč pláče i slzy mu tekú
takež, jakž same člověku?“
495 Udeři se u prsi silně
i zaplaka baba pilně
a řkúci: „Má dcerko milá,
nikdys toho neslýchala,
kaká se hřiešnici pakost
500 mně nynie stala i žalost,
jiežtoť nesměji zjěviti
ani pro hanbu praviti.
Toho se žehnaj lé|hajúe,
milá dcerko, i vstávajúe, 105a
505 ať se nestane v tvém rodě;
nechtěj i vrahu téj škodě!
By chtěla, dei, zatajiti,
chtělať bych to pověděti.“
„Milá matko, prav bezpečně,
510 chcúť toho tajiti věčně.“

„Jázt sem milú dcerku jměla,
ta mi jest nynie opsěla;
toto přede mnú ščeňátko
jest to pravé mé děťátko.
515 Stalo se tak, má dei milá:
Když sem jáz v svém kraji byla,
byla sem bohatá žena
a v tom kraji nade všě čsná.
Jměla sem dceř velmi krásnú,
520 ke všemu dosti věhlasnú;
ta jest svého mužě jměla,
potom po něm ovdověla
a pro krásu i pro sbožie
snúbiechu jie mnozí mužie.
525 Mezi těmi | jeden bieše,
jenž dobré přátely jmieše;
ten ji najviece miloval,
mnoho dobrých darów dával.
To se několik let dalo,
530 až se kako hoře stalo:
když se jinoch nadějieše,
by ji pojal, čele mnieše,
ana nemúdrá bláznice,
chtieci býti čsná vdovicě,
535 otpovědě řkúci jemu:
,Nechci tobě ani komu.
An pro tu velikú milost,
ješto k niej jměl, vstúpil v truchlost,
z truchlosti v nemoc upadl byl,
540 nemocen jsa i dušě zbyl.
A proto buoh nad ní pomstil,
že ji ve psi tvář proměnil;
i jmá tiem psem veždy býti,
nikdy nemohúci zbýti.
545 Milá dei, sbožníť se kází
hubenými a škodú cuzí.

105b

Zda | máš kterou svú rodičku
nebo kterou přietelničku,
ješto s kým pomluvu jměla
550 a jím potom pohrděla,
mé dcerky zlu příhodu věz
a každěj ji taciej pověz,
ať se nedopustí toho.
Ostřěz, bože, každú toho!“
555 „Hoře mně, matičko milá !
Jáz sem téže učinila.
Co mi tomu hoři sdieti ?
Chtěl mě šlechetný pojeti
jinošě přátel šlechetných,
560 dosti bohatých i dobrých.
Všakžt sem jáz to učinila,
žeť sem o něm nerodila,
an mě tak velmi miloval
a drahé mi dary dával.“
565 „Hoře mně s tobú, dei milá,
kak si v tom zle učinila !
Přizři náhle sama k sobě,
toť já razi věrně tobě,
ať se v túž tvář neproměníš
570 jako má dei, jižto vidíš.“ |
„Kak mi, matko, býti tomu ?
Jáz hanbú nevzmluvi k němu.
By to pro mě učinila,
k němu se o mně vzmluvila,
575 chtělať bych dar dobrý dáti,
kaký by směla kázati.“
„Neznaji ho,“ baba vecě.
Jeliž jiež věrdunk oběcě,
toliž teprv baba šedši
580 získá koláč na jinoši.
Tak baba lstivými slovy
ot jinocha i ot vdovy

106a

106b

vzemši dary, tu čsnú vdovu
učini k hříechu hotovu.
585 A protož každá svódnice
viece jest než vražednice,
že dvě duši a třetí svú
zabíjíe mociú dáblovú.

S E D M Ě

Sedmé jest kázanie božie:
590 Nekradte cuzého sbožie.
Trój lid toto přestupuje,
jímž sobě peklo kupuje.
Prvý, jenž cuzé otjímá,
toho črt u peklo pojí|má.
595 Ten se zlý lid velmi rozmohl,
bezmále vše dobré přemohl:
Zlá kniežata i zlé hrabie,
vévody i zlé lankrabie,
vládyky, kupci i chlapstvo,
600 biskupi, mniši, žakovstvo,
zlé jěptišky, křižovnici,
a k tomu zlí kanovníci,
panošicé i vladaři,
vyvržení z pekla ohaři,
605 všichni cuzé otjímají
a proto těžký hříech jmají.
Kniežata vojny plodiece
a chudinu tiem hubiece
plodie šosy, k tomu berně;
610 zlodějit jsou, pravimt věrně.
A vládyky ješče viece,
ke všem črtóm spieše chtiece;
před těmi nic neostane,
jako v ohni ot nich vzplane,

107

615 ni kněz, ni mnich, ani vdova,
by jměli andělská slova.
Však býti bez | svého sbožie —
pomsti toho, matko božie!
Ti jsou dobřě znamenali,
620 jenž sú při dvořě bývali,
kak kniežě svú mísu zjiedá,
že sám jie málo pojiedá,
potom pošle rytieřiem svým
a rytieři panošiem svým,
625 a panošě lotróm dadie
a lotři se o ni svadie.
Takež králi a šlechtici
vždy činie svéj chudinici:
najprve úrok vezmúce
630 a potom berni zživúce,
berú s nich jiné pomoci
vladaři k tomu z své moci;
k tomu soci i kuchaři,
lovci, pekaři, běhaři,
635 derú je ot vrchu do pat,
a též činí svým zlý opat.
Kniežata i zákonnici,
jěptiš|ky i kanovníci,
i vy, páni, znamenajte
640 a své chudiny nechajte!
Což na nich viece žádáte
nežli uložené jmáte,
proti bohu to činíte
a svú duši tiem viníte.
645 Vizte, kak jste smyslem hlúpi,
že činíte jako trúpi:
Trúp zjiedá cuzé úsilé,
libo málo, libo velé;
a když se léto skonává,
650 tehdy se zle trúpóm stává,

107b

108a

že jě včely ven vypudie,
s sobú bydliti nedadie.

Některý pán, jmajě svého
čsného kmetě bohatého,
655 rád by jeho sbožie vydržěl,
by to jedno pro hanbu směl.
I skládá ne vz vinu vinu,
ale změří jmu dědinu
i die: „Chlape, proč si to směl |
660 učiniti, žes více jměl
dědiny než jiný mój kmet ?
Daj šest hřiven, buď s tobú vet !“
Paklit sě lépe rozmyslí,
ješčěť lepší čin vymyslí,
665 jímžtoť chlapa neochudí,
avšak dva voly vylúdí.
Jako byl jeden učinil
vládyka, že byl vylúdil
dva voly, s hnědým plavého,
670 u svého kmetě dobrého,
jehož obviniti chtieše,
ale sličně nemožieše.
Pozvav jeho jednu k sobě,
vecě: „Kmeti, radím tobě,
675 ty jmáš svého dosti sbožie,
neb jest k tomu vóle božie.
Tys mdlého života člověk
a proto jest krátký tvój věk.
Rozdaj přátelóm své sbožie
680 za síly a ve jmě božie;
snad sě o ňe potom svadie,
za tvú duši ničs nedadie.“
Vecě jmu kmet: | „Pane milý,
jáz sem člověk ješčě čilý;
685 až kdy budu mdlejí v život,
tehdy rozdám sbožie i skot,“

108b

109a

„Ba jměj, chlape, mú radu:
Ty jmáš ženu ješčě mladú;
ač ty své sbožie rozdělíš
690 a mně jeho neosvědčíš,
snadť sě uviežic v tvé sbožie,
i nedá ničs ve jmě božie,
i pojme sobě mladého,
netbajúc spasenie tvého.“
695 „Milý pane, toho mě zbav,
sem v svém životě zdráv !“
„Ty mně, chlape, z té rady
mohl by děkovati vsady;
vědě, že máš v smysle vađu,
700 když zamietáš takú radu.“
„Toť chcu učiniti, pane,
však sě přēs mú vóli stane:
Najprvé dám za svú duši
v kněží modlitvu a ve mši
705 svého sbožie třetinu,
aby za | mú za vši vinu
k laskavému Hospodinu
vzdával svú modlitvu věrnú.
Druhú čiest, ženo, jměj sobě,
710 tuť jáz otdávaji tobě;
třetí dám přátelóm chudým,
to vše, pane, s svědečstvím tvým.“
„A mne, chlape, nezapomínaj,
také mně něco z diela daj !“
715 „Nejmám, pane, nice toho,
rozdal sem málo i mnoho;
kromě ješčě dva voly jmám,
oba na ofěřě prodám,
na vosku a na příkrově,
720 v ňemžto mě pohřebú v rově.“
„Ješčě máš dosti hodiny,
popros na to své rodiny,

109b

ješto vieš, kto tě milují
a tě krásně ofěrují.
725 O přikrovu co sobě stýskáš,
a ty udatnú ženu jmáš!
Ješčet zetče plátna v domu,
ještoť bude dosti k tomu.
Tú hoviedcí | pro vosk také,
730 chci, neprodávaj nikake,
nebt ješče do toho času
vosku tvé včely nanesú;
ta mně, chlape, voly otdej
a jiné vše sbožie rozdaj.“
735 „Buďta tvá voly, pane mój,
jázť sem boží člověk a tvój!“
Toť páni dobřě umějí,
svěj chudině zle hovějí,
na nie vinu nalezují
740 a jě jich sbožie zbavují.
Zlodějem ho Písmo vzývá,
ktož tak zle sbožie dobývá.
A ti, jenž v zákoně chodie,
již také zlodějstvo plodie,
745 kdyžť zpovědi poslúchají
a když pokánie dávají.
Kradú ot mateře děti
u macechu veléc slušěti,
macechu velé ploditi
750 a svú matku zahubiti.
Kážúce na každý sňatek,
však kradú kněžiú desátek.
Ješče kradú viece toho,
a těch jest mnichóv přemnoho,
755 kdyžto koho zpoviedají
a čie tajenstvie zviedají.
Když mnichu die který dercě
a cuzého sbožie bercě:

110a

110b

„Daj mi dobrú radu z toho,
760 učinil sem zlého mnoho:
desět sem kostelón vybil,
kněží oblúpil i přěbil,
kradl sem, při vedl i přěbíjal,
žehl sem, svú rukú vybíjal.
765 Toť pravím, otěiku milý,
byl sem ke všiej zlosti čilý.
Bych jměl dědiny široké,
nezplatil bych sě nikake,
co sem otjímal nevinným
770 i ztrávil zle životem svým.
Bych chtěl všechno navrátiti,
musil bych s dětmi žebrati;
bych chtěl také všem | platiti,
kto by jě mohl všě věděti ?
775 Proto za vše zaviňenie,
proši, bratr, daj mi pokánie.
Nemohuť sě nic postiti
ani na kterou pút jíti,
na jutřni vstáti nemohu,
780 učiniž, což libo bohu;
a páteřiev nerad pěji
a jiných modlitv neuměji.“
„Snadno, synku, toho zbudeš,
ač mne poslúchati budeš:
785 my jsmy bratřie velmi chudí,
nám jinak nic nepřichodí,
jedno což vy pomáháte,
svú almužnu nám dáváte.
Zbavuji tě hřiechu toho,
790 což si kdy učinil všeho;
daj mi za ty hřiechy jednu
k mému oděnici hřivnu.“
Takť činie zlí zpovědníci,
mnohých lidí přeludníci, |

111a

77

795 v svatém Písmě chtěiee blúdie,
křivě na zpovědi súdie,
silně přieliš zpravujúce,
snadně hřiechón zbavujúce;
co Písmo velí přijieti,
800 toho se nechtie držěti.
Zpovědníci, znamenajte,
dobré příklady vzímajte!
Vy se lékaři vzýváte
hřiešných dúš, to dobře znáte.
805 Vizte, žeť lékař, z nemoci
když myslí věrně spomoci,
jinako nemoc studenú
a jinak nemoc črvenú,
jinak vodné tele léčí
810 a jinako bolniej oči,
jiný trank k každéj nemoci,
když myslí věrně spomoci.
Snad by učinil věčší strast,
by kladl nemocnému túž mast
815 na mdlé neb na bolniej oči,
jížto | jiezveného léčí.
Takéž, lékaři duchovní,
dávaj u pokání čin rovný!
Každé lidské zaviňenie
820 chce jmieti rovné pokánie:
kaž se lakomým postiti,
nečistým kaž čístu býti,
kaž zloději navrátiti
a z svého kaž ščedru býti.
825 Každé lidské zaviňenie
chce jmieti rovné pokánie.
Znamenaj, coť Písmo praví,
žeť böh těch hřiechón nezbaví,
jeliž bude vráceno to,
830 což jest bezprávně otjato.

111b

112a

A ty sám dobře znamenaj,
tento příklad všem poviedaj,
žeť lékař spomoci nemóz
jiezvenému, donidž v něm nóž;
835 jeliž bude nebo střěla
vyňata z jiezveného těla,
totiž lé|kař všelikého
tak uléčí raňeného.
Takť krade mnich i kněz všaký,
840 dávajúc ščedré otpustky;
ktož se v jeho páteř vloží,
tomuť tisúe hřiechón složí.
Aleť bych velmi rád tomu,
by se též stalo takému
845 zpovědníku všelikému,
jako kaplanu jednomu,
jenž zpoviedav přěbojníka,
mnohých lidí násilníka,
vecě: „Chceš se hřiechón káti?
850 Cheuť dobrou kúpi prodati.
Což jsi ukradl z své mladosti,
zbavuji tě té všie zlosti;
ač si komu otjal zlato,
daj mi jeden šilink za to.“
855 „Auvech, kněže, chci velmi rád,
kromě nynie nejám nasnad;
příd ke mně v les u ponděli,
zdať mě dotud buoh naděli,
ten ti | šilink chci rád dáti
860 a tak se viec hřiechón káti.“
A když v les přijěde k němu,
ten šilink zaplati jemu,
vecě: „Kněže, druhý vezmi
šilink a tento kóň daj mi
865 a toto své rúcho k tomu,
beřiž se pěš k svému domu.

112b

113a

Dalť sem za tento hřiech vicee
než za všě, pravdu mluviece.“
Dávaj, kněže, viec múdrějie
870 za hřiechy lidem pokánie.
Věz to, kněže i bosáku,
křižovníku, i ty, žáku,
což kdy na lidech vylúdíš,
zloděj jsi a smyslem blúdíš.
875 O kupcích také povědě,
ješto o jich zlosti vědě:
ti kradú také přěmnoho,
avšak jich nevěsie z toho.
Ti, již sukno prodávají, |
880 ti přietelee ukrádají. 113b
Učině kmotra z někoho,
rád by vydřěl sbožie jeho.
Když sě s ním utká u městě
anebo v některěj cestě,
885 dobrojtro neb dobrý den vzdá,
kak sě jmá na zdravie, zviědá;
ješče otieže ho stojě:
„A kak sě jmá kmoška mojě?“
A jakž ta slova otmluví,
890 inhed jmu o sukně vzmluví
řka: „Kmotře, kaké sukno jmám!
Třeba-liť, ať jeho prodám.
Dávno nebyl lepší šarlat
u městě, jakýž mám brunát:
895 kropenina přěšlechetná,
pruhatina nevidaná,
ta velmi krásně odievá.
Tě mi s sukni a s plášč zbývá.
Toho zbytku kupováchu,
900 osmi krošiev nedodáváchu. |
Ač sě, kmotře, líbí tobě,
vezmi to sukénce sobě.

Radějí přietelee svému,
tobě, kmotře, než jinému
905 těch osm krošiev chci spustiti,
z nichž mi budeš děkovati.“
Kmotr mně, by tak i bylo to,
nemluvě nic dále za to,
vezme přědraho sukno zlé,
910 věřě kmotru a mně dobré. —
Takoť kradú súkenníci
po hřiechu bezmále všieci;
což jiný nekúpí hadě,
v tu kúpi přietelee vsadie.
915 Těž činie všiechni konieři,
kocovníci i ovnieři,
ščiivalníci i valcháři,
všiechni kupci i kramáři;
věrujice přísahají:
920 „Toto mi za to dávají.“
Mnoho tak vypřisahají,
a proto těžký hřiech jmají.
Mlynáři, také znamenaj: |
Když meleš, cuzého nechaj; 114b
925 mníš, by nebyl zloděj proto,
ukrádajě málo často?
Móžeš dobřě znamenati,
ve mlýně jsa, to vídati,
že řeka činí sě vodna,
930 často jsúci lidem škodna,
když z malých potóčkóv bývá,
v nichž člověk často oplývá.
Těž ty, zlý mlynáři, činíš,
z malých hřiechóv hřiech shromazdíš,
935 a pro ten u pekle potoneš,
ač sě toho káti nechceš.
Krajčí sě kalí v témž kalu,
ukrádá sukna po málu;

neotpustí nikomému,
940 krade i prieteli svému.
Jako jeden krajčí bieše:
když plášč své ženy krájieše,
nemohl otrpěti toho,
ukrade jeho nemnoho.
945 To uzřev syn, otei vecě:
„Nekrad, ten plášč krájieš | matcě.“ 115a
Krajčí jemu odpovědě:
„To jáz, synu, dobřě vědě,
kromě pro pamět činím to,
950 abych vešdy pomněl na to.“
To jáz pravím, krajčí, tobě:
Nepomyslí-li o sobě,
s mlynářem u pekle potoneš,
v němž tápati věčně budeš,
955 ač se toho neostaviš,
a což jsi ukradl, nevrátíš.
Krčmář má těch mnoho zlostí,
jimiž svéj duši pakostí:
sám krade s dievkú i s ženú,
960 nedávajíc u pravú mieru
svého pitie, jakú slušie;
proto pójde v kázn jich dušě.
K tomu přijímá zlodějstvo,
přěpúšcie v svém domu smilstvo:
965 u postě, ve mnohý pátek,
vždy u něho črtóv sňatek,
zlodějiev i přěbojníkov,
zlých žen i zlých kosteč|níkov. 115b
Netbá nikda na svatý čas,
970 vešdy jmá s opilci svó j kvas,
vždy pie s nimi, přičítajě,
na svatú mši nic netbajě.
Oráčiev také neminu,
jmají na se hroznú vinu:

975 svatokrádci se vzývají,
že desátka nedávají.
Věz, člověče, čiest desátá
tvého sbožie, tať jest svata,
jižtoť jest buoh zvolil sobě,
980 i prikázal věrně tobě,
aby dával sluhám božím,
ač chceš býti v nebesiech s ním.
Nedáš-li jie, těžký hříech jmáš
a svatokrádcem se vzýváš.
985 By král český některému
dával každé léto svému
paddesát hřiven člověku,
bral by jě u velikú dieku
a jemu pět rád by | dával, 116a
990 anebo na jeho čest vzkládal;
a nám buoh, pravdu mluviece,
dává darmo velím viece;
tělo, duši, čest i zdravie,
krásu, cnost, čest i sbožie
995 i jiného k tomu mnoho,
avšak my hříšníci z toho
nechemy věrně děkovati
ani desátka dávati.
Chcete-l' věrně čstíti boha,
1000 dávajte málo ze mnoha;
nenieť vaše, všeť jest jeho,
čstětež jej sbožím jeho.
Kteříž jej budú chváliti
a z jeho sbožie jej čstíti,
1005 tomuť sbožie nebeské dá,
v němžto nebude chud nikda.
Svědčí to svatý Lukáš nám,
žeť tomu die Hospodin sám:
„Věrný sluho, jměj veselé;
1010 dalť sem byl sbožie nevelé, |

a tos mně vešdy poznával,
žes mú čiest věrně vydával;
vejdi v sbožie svého pána
i v radost, tať věčně dána.“

1015 Mezi kováři zlodějiev
mnoho jest i svatokrádcov:
ti, již zlodějiem hotují
klíčě, kozie nohy kují,
nožě, pily i věc jinú;
1020 proto s zloději pohynú.

O kostečniciech pravím vám,
to móž každý věděti sám,
že jmají v sobě zlú vlohu:
mrzie všem lidem i bohu,
1025 že vždy lží a přísahají,
bohem a svatými špílejí.

Druhý neplní sedmého
kázanie, jenž co cuzého
nalezna nechce vrátiti;
1030 proto móž duši ztratiti,
což jest nalezl, ač nevrátí,
ani sě toho chce káti.
A pak-li by vrátiti tbal,
a toho, jenž ztra|til, neoptal,
1035 jmá to s právem vše na chudé
vložití, neb jakž jmu bude
raditi zpovědník jeho,
co jmu učiniti z toho.

Třetí, jenž přijímá kradbu,
1040 ten vejde do pekla v hanbu:
nebylo by zlodějíkův,
by nebylo příjumníkův.

116b

117a

OSMÉ

Osmému kázání živý
učí tě buoh: Nebud' křivý
1045 svědek na družcě na svého,
ač chceš zbýti črta zlého.
Trój lid toto přestupuje:
Prvý, jenžto potvrzuje
zlú řeč, slyšav ot někoho
1050 a nevěda právě toho;
druhý, ješto sám poviedá
něco zlého a nevěda;
třetí, jež svědčí křivému
a tratě právo pravému;
1055 ten proto pekla nezbude,
v němžto věčně v ho|ři bude.

117b

DEVÁTÉ

Toto kázanie deváté:
Cizie věci nežádajte.
Trój lid sě ndrží toho:
1060 Prvý, jenžto hrózú koho
s dědinicě s jeho spúzie
a čině jmu mnoho nůžě;
druhý, jenž svého súsěda
připraví jej, nic nevěda,
1065 křivě k některému platu
a čině jmu proto ztrátu,
aby neseděl v svém domu
a jej spieše prodal jemu.
O takém vám zlém súsědě
1070 drahnú pověstku povědě,
ješto myslěše chudého
k škodě pripraviti svého

súsěda, jenž přišed k němu,
tato slova vecě jemu:
1075 „Uslyš, súsěde, prosbu mú,
otpusť mi, v svém domu
ať postavím lahvici dvě
olejě a naplně jě.“ |
Súsěd chudý, nevěda lsti,
1080 tomu bohatci otpusti.
Tehdy ten lahvici plnú
zadniv a druhú neplnú,
jsa úmysla velmi zlého,
schova u súsěda svého.
1085 Potom tento po puol rocě
chudému súsědu vecě:
„Nedostatky, súsěde, jmám,
vrať mně mój olej, ať prodám.“
A když lahvici othradi,
1090 inhed sě s súsědem svadi,
i počě naň žalovati,
chtě jmu sbožíce ztratiti
a řka: „Zléhos obyčejě,
ukradl si mého olejě.“
1095 I bieše v tom městě dobrý
jeden člověk, čsný i múdry,
ten nevinným pomáháše,
a dobrou radu dáváše.
Ten nevinu jeho vzvědě
1100 a to poprávci povědě:
„Jáz chcu pravý súd vydati.
Kaž oleji tuto státi,
ať čistý | olej skydaji
a kvasnicí ohlédaji:
1105 bude-liť v sudě v neplném
tolik kvasnic jako u plném,
vězte, žeť jest olej kraden
ottud, kdežto byl postaven;

118a

118b

pakliť jest méně v neplném
1110 sudě kvasnic než u plném,
vězte, žeť jest zle žaloval,
súsěda lstivě obúzal.“
A proto múdři bývajete,
sobě domóv dobývajte
1115 mezi súsědy dobrými,
mezi čsnými i múdrymi.
Třetí jest, jenž radí komu
lstivě a chtě škodě tomu;
s prvým i s druhým tohoto
1120 dábel vezme u peklo proto.

DESÁTĚ

Znamenajte slova božie:
Jmějte v čistotě svá ložě.
Toť kázanie desáté jest,
ktož je drží, blazě jmu jest;
1125 však to trój lid přestupuje,
jímž sobě peklo kupuje: |
Prvý, jenž ženy nejmajě,
na svú duši ničs netbajě,
toto kázanie přestúpá,
1130 kdyžto v cizé lože vstúpá.
Druhý, jenž majě ženu svú
i bude viliti s jinú
a ta bude jmieti svój muž:
ta oba črt pojme v svú hůž.
1135 Třetí, jenžto jmajě ženu
krásnú, z mnohých vyloženú,
i pójde k mrzutěj robě,
ten vezme zlý příklad sobě;
chrústem jeho chci nazvati,
1140 dám jej všem dobrým poznati,

119a

ješto s lúky ot krásného
květa letí ot vonného
i hledá sobě pokojě
prostřed smrdutého hnojě.
1145 Těch chrústov po hříechu dosti,
ješto se drzie té zlosti,
netbají o krásném loži,
jdú k biedniciem na rohoži,
zamicúce slova božie
1150 i rú|šějú svá čsná ložě.
V Starém zákoně ten bieše
obyčej: Ktož ndrzieše
čsně v čistotě ložě svého,
ukamenovachu takého;
1155 a po našem hříechu nynie
v některém kraji kamenie
nemohl by tolik shledati,
by chtěl vše ukamenovati.

*

Ktož chce v rajskú radost vníti,
1160 musí kázanie plniti
toto desatero božie;
tak příde v nebeské sbožie.
Prvé: miluj tvorcě svého
a vešdy čtí na vrch všeho.
1165 V druhém kázaniú buoh kázal,
aby člověk v tom múdr býval,
aby jmene nejmenoval
jeho v jěšiut ani vzýval.
V třetiem kázal na paměti
1170 své svatě dni vešdy jmieti,
jě svým ná|boženstvím čtíti
a v ten čas více chváliti;
to jest neděle, den jeho,

119b

120a

jiní čsní dne podlé toho.
1175 Čtvrté kázanie božie jest:
čín otčíku a matcě čest.
Páté kázanie pomněte:
druh družcě nezabíjějte
ani skutkem, ani radú,
1180 ni lakomstvem, ani svádú.
To staří i mladí slyšte,
totož jest kázanie šesté:
smilstva se vešdy chovajte
a v tom svůj život skonajte.
1185 Naplníš sedmé kázanie:
ač se uchováš kradenie
a k tomu šcedr z svého budeš,
tak věčného pekla zbudeš.
Osmé kázanie jest: křivý
1190 nebuď svědek ani lstivý.
V devátém jest buoh přikázal,
by cuzého nic nežádal.
Toto kázanie desáté: |
jenž u manželstvě přebýváte,
1195 vešdy v čistotě bydlite,
tak se k bohu přiblížite.

Amen.

120b

89

SATIRY
O ŘEMESLNÍCÍCH A KONŠELÍCH

O ŠEVČÍCH

Ševci divně přebývají,
často svým ženám zle lajú;
když ho žena jme tresktati,
nedadúc jmu v kostky jhráti,
5 an se rozhněvají z toho,
častoť jiež přibíjje mnoho.

125a

Jako jeden švec činieše,
ten svéj ženě rád lajieše.
Ana vecě v jednu dobu:
10 „Co mi učiniti s tobú ?
Rač slyšěti, mój milý muži,
však vidíš mú i svú núzi !
Že chceš vždy v krčmě ležěti,
dietky chtie hladem zemřieti;
15 poviz o svých dietkách záhe,
vidíš jě bosé i nahé,
aby jim mohl přioděti
i ztravicě utěžěti.“
Švec povědě ženě dvorně
20 řka: „Jmám prodajné čtvery škorně,
ty škorně za věrdunk prodám
a tobě ty pe|niezě dám;
obratiz jě na své děti,
jázť jich nechci k sobě vzieti.“
25 Ona počě děkovati
řkúc: „Kdy se chcvě na trh bráti,

125b

ty škorně spieše prodati
a dél tiem neotkládati?
Chcevě-l' jíti u pondělí,
30 zdali nají buoh nadělí?“
Tehdy on svéj ženě vecě:
„Ženo, mně sě na ten trh nechce,
pójdevě ve čtvrtek ráno,
tuť bude lépe prodáno.“
35 A když sě na ten trh brasta,
škorně za věrdunk prodasta.
Švec vecě: „Co j' učiniti?
Jižt mi sě chce velmi píti.
Ženo, chceš do krěmy jíti,
40 jediný halěr propiti?“
Ona jemu v tom povoli
řkúci: „Staň sě po tvěj vóli.“
A když do krěmy jidesta,
brzo tři krošě propista.
45 Inhed počě švec hlédati,
zda by mohl s kým v kostky | jhráti. 126a
A když to uzřě hospodář,
povědě ševci ten krčmář:
„Hosti, chceš-li vrci krychle?
50 Neb ty neb jáz zíščeš rychle.“
Švec beze všeho potaza
ženě věrdunk dáti káza,
počě s ním krychle metati,
chtě na krčmári vyjhrati.
55 Přistúpivši žena k němu,
povědě tak muži svému:
„Muži,“ vecě, „nedámť jhráti,
slíbils mně ten věrdunk dáti;
již svě tři krošě propila;
60 bychvě viac neutratila!“
Švec svéj ženě tak ottuši
a řka: „Ženo, věř méj duši,

prvé než tři krošě ztraci,
až dřevnie tři všě navráci.
65 Nechať naň sadím po kroši,
tohoť jáz na tobě proši.
Plať,“ vecě, „jeden kroš jemu,“
i provrže ten kroš k němu,
i sadi dru|hý naň spieše;
70 ten kroš opět provrzieše.
Osm vrhóv vešdy pospolu
ztrati švec u toho stolu.
Žena, uzřevši to, vecě:
„Milý muži, nejhraj více,
75 nevěrněť na kostku mece,
ani kdy kostkú zaklekce.“
On vecě: „Počakaj málo,
ješčet mi pět krošiev ostalo:
nebt tu pět k němu provrhu,
80 nebo dřevních osm vyvrhu.“
Žena jmu počě brániti
řkúc: „Musíš mě dřiev zabiti;
nedámť ostatka projhrati,
musíš mi jej inhed dáti.“
85 On vecě: „Zlá žena, přestaň,
neb vetčas budu nekázán!“
Krčmář vecě: „Buď kázána,
paní, neb budeš svázána.
Jhraj pro ni přeč, nejměj péče,
90 nechaj, ať sě hořem vzteče.“
A když ho ke jhřě pripraví,
inhed jej všěch peněz zbavi.
Švec | chtieše na základ jhráti,
žena jemu počě láti
95 řkúc: „Ba hubenče hubený,
ke mně své viery neplný!
Tys byl mně ten věrdunk otdal,
a jižs jej hanebně projhrál;

ještě chceš na základ jhráti ?
100 Buoh dajt se dáblu dostati.“
On vecě: „Nemluviž mnoho,
neboť mě bude hněv z toho;
razuť, beř se přeč, biednice,
nebt v ten čas ošiji líce.“
105 Ona přiskočivši k němu
i vytrže kostky jemu.
Švec se rohněvajě na ni
i da jiej poliček dlaní;
tu ji přes stól za vrch skloni,
110 div že jiej hlavy neslomi;
počě ji tlačiti nohú,
ana úpie k živu bohu.
Nabiv se jie v jeho domu
i vecě krčmáři tomu:
115 „Hospodáři, buoh tě žehnaj!
Pro buoh na | mě se nehněvaj;
musil sem to učiniti,
v tvém domu nekázán býti,
to vše pro tuto zlu kóži,
120 jázť jiej toho doma zhozi.“
A když cestú spolu jdiešta,
v ten čas se spolu smíriešta.
Počě své ženy prositi
řka: „Rač mně to otpustiti.“
125 Ona jemu odpovědě
řkúci: „Jáz to dobře vědě,
že ty velmi zly obyčej máš,
co dobudeš, to vše projhráš.
Velecht na trh u pondělí
130 řkúci: „Tuť nají boh nadělí,
a ty počě otkládati
a chtě do čtvrťka nechati;
když ty jdeš na trh ve čvrtek,
tehdy v tě vstúpí malý črtek

127b

135 i oslepí tvoji oči,
že ot kostek nebudeš moci.“
On jiej vecě: „Milá ženo,
jižť jest všechno provrženo.
Ty neroď na to nic tbáti,
140 musimť tvú potřebu dáti.“
Tu sobě vše otpustista
a dobrá přieteľe | bysta.

usmíšen!

128a

Tak švec divocě přebývá,
žeť svých peněz v krčmě zbývá;
145 i často jmu se přihodí,
žeť i základov otchodí,
anť zlu plachtu prodra na se,
uzříš ho, z krčmy vytasě;
poběhne jako bez smysla
a plachta na něm otvisla.
150 Zatiem naň lidé vzvolají,
mnozí naň blátem vzkydají.
Přiběhnať do svých katrcí,
tu jej žena do nich vstrčí,
155 i svine se za kamnami
jako zly pes prostřed slámy.
Přehubené jeho bydlo!
Mohl by radějí žváti mýdlo
než tak hanebně bydliti,
160 ničs dobrého neužiti.

O KONŠELÉCH NEVĚRNÝCH

Konšelé, račte slyšěti
a mně v tom za zlé nejmieti:
jmáte na sobě zlu vadu,
křivým dávaš dobrú radu.

8 Po hříechu v tom mnoho | blúdie, 128b
že pravé křivelně súdie.
Přída chudý člověk k němu
i bude tak řeci jemu:
„Dobrý družo, tebeť proši,
10 učíň za své matky duši,
pomoz mi mé viny zbýti,
cheuť tvój modlitevník býti,
by tě milý buoh uzdravil
i tě všech tvých hříechóv zbavil.“
15 Konšel se nic nepotieže,
inheď jeho sám otieže
řka: „Móž-li co za mój trud býti,
snadť bych pomohl toho zbýti.“
Tento chudý, tu řeč slyše,
20 stane přeď ním, srdcem vzdyšě
řka: „Buoh vie, nejmámť co dáti,
pro buoh rač mi pomáhati.“
Když konšel uslyší, co jest,
v ten čas nalezne sobě tu lest
25 řka: „Súsěde, praviť tobě,
teprv sem vzpomanul sobě:
jmámť býti | zajtra na rocě,
129a
prošeno mne i mého otcě.
Tu jmám při vésti ku právu:
30 súsěď súsědu ukradl krávu.
Popros někoho jiného
a tě přeslyší nevinného.“
Tento pójde přeč ot něho,
přide druhý ptajě jeho;
35 a když se jeho doptajě,
něco sbožie s sobú jmajě,
bude řeci: „Rač slyšěti,
pane, coť chci pověděti;
slyšal sem, žes múdrý konšel,
40 proto sem sěm k tobě přišel,

aby mi dal z toho radu:
Učinil sem hroznú svádu,
jednoho sem obelhavil,
druhého do smrti zabil.
45 Prosímť, by se v to uvázal,
dalť bych rád, co by sám kázal.“
Kdyžť konšel uslyší toto,
veceť jmu: „Nemuť se proto,
cheuť pomoci toho zbýti,
50 ale hřivnyť mi dobyti; |
musímť mysliti přemnoho,
129b
abych tě vypravil z toho.“
On vecě: „Mój milý pane,
toť na tvěj milosti stane.“
55 Vecě: „Neulevimť i krošě,
by stál do puol léta prosě.
Musímť jmieti hroznú práci,
i svéhoť spánie ukráci,
žeť tě vždy k tomu přivedu,
60 žeť dám z toho dobrú radu.“
Ten jistý se nepotázav,
hneď hřivnu z klína vyvázav
vecě: „Račiž hřivnu vzieti
a tu práci o mně jmieti.“
65 Takť konšel po hříechu blúdí,
žeť mnoho listivě vylúdí,
ni pro buoh ni pro vše svaté,
jedno pro sbožice klaté.
Ktož se s koláčem uteče,
70 ten jiuž nejmá na to péče:
povieš jmu příhodu svoji,
když on uslyší řeč tvoji,
nalezneť tolik chytrosti
konšel sobě i múdrosti,
75 žeť tě učiní | pravého
130a
a z pravého křivedlného.

Ti sú tak zúfalí lidie,
tak svým smyslem divně blúdie,
umie mnohým radu dáti
80 a sám na to nechce tbáti,
by toho s pokojem nechal,
by křivých koláčiev nebral.
Hubený bude tvój koláč,
ažť řkú tobě: „Do pekla rač!“
85 Rád by vrátil ty peniezě,
když povisneš u lemiezě,
u pekelného řetězě,
kdež budeš na věky vězě.

O ZLÝCH KOVÁŘÍCH

Kováři, vy znamenajte:
zlého sě diela chovajte;
jáz vy vystřiehaji z toho,
byste sě chovali toho,
5 ješto mnozí to činíte.
Vy z toho hřiechu nemníte,
by z toho kdy mohl hřiech býti,
že chceš zle sbožie dobyti.

Vzvěda zloděj tvo|jě chyšě,
10 přide k tobě v noci tišě
i die: „Milý mistře, rač sěm vstáti,
chei tobě dobrý dar dáti,
by ty mně to tajně skoval,
což bych jáz tobě rozkázal:
15 by mi mocnú pilu skoval,
bych jiú všě železa lámal,
by nic před niú neostálo,
ani mnoho ani málo;
což bych ot železa uzřěl,

132b

20 aby to vše pilú přětřěl,
a k tomu z oceli nožě,
jimiž přestřihl vše, co je.
K tomu skuj mi klíčiev deset,
aby jim neostál veš svět,
25 což bych chtěl kde otmykati,
by to nemohlo ostáti.“
A když mu to vše rozkáza,
jakoť muť srdcě pomaza.
Tuť řeč kovář rád uslyšě,
30 hned by zloději ottušě
řka: „Toť mile vše rád sději,
nožě, pily přihotuji,
jedno ty pomysli o mně,
aby mi | zaplatil rovně.“
35 Tehdy zloděj, to vše mina,
vyjma věrdunk z svého klína:
„Tento ti,“ vecě, „věrdunk dám
a druhý, až přijedeš k nám.
Nalezneš ny prostřěd lesa,
40 přideš pily, nožě nesa;
tuť tobě všechno zaplaci,
tvé úsilé i tvú práci.“
Takť kovář sbožie dobývá,
žeť rád s zloději přebývá.
45 Druhét jáz do něho vědě
i každémuť naň povědě:
kdyžtoť komu kóň ukuje,
mnohémuť to rád slibuje
řka: „Dobře sem tvój kóň ukoval,
50 bezpečně by sto mil přěhnal.“
Netáhneš ot něho jěti,
ažť mrcha počne klécěti.
Ba, by mi to bóh ráčil dáti
za dar, což bych chtěl žádati:

133a

7*

- 55 bych jáz byl kovářě mocen,
vždyť by poležal nemocen.
Chtěl | bych to právo naléztí,
že by musil čtvernoh lézti,
kterému by koni zajal,
60 bych ten hřebí zasě vyňal
i vrazil mu v jeho nohu;
vždyť by úpěl k živu bohu,
aby koval rozhlédajě
a koniem nezajímajě.

133b

O SLADOVNÍCIECH

- Sladovníkóm též povědě,
mnoho zlého do nich vědě:
chtie brzo bohata býti,
ač sě jim dá sbožie žíti.
5 Ale když kto zle dobude,
tomuť nerado probude,
často jim po hřiechu shoří,
potomuť musí býti v hoři.
- Tent obyčej v sobě jmají,
10 žeť neradi na to tbají;
když jmu sedlák dá trh rovný,
vnesa obilé do sladovny,
budeť s ním lečo mluviti,
zatiem hledá vystaviti,
15 kdež by jměl najvěčší mieru; |
v tomuť ukáže svú nevěru.
A když to obilé změří,
an mu na tom dobře věří,
budeť z nich slady dělati,
20 chtě mnoho krošív nabrati.
A ktož po slad přide k němu,

134a

- sladovník vystaví jemu
nalezna mieru najmenší
a jinde schová najvěčší
25 řka: „Tot jáz беру на мѹ vieru,
žeť jáz jmám spravedlnú mieru.“
Tot sladovník dobřě umie,
ktož jemu v tom nerozumie.

- Druhét opět dvorně činí,
30 řiedkýť sě naň toho domní:
ktož mu dá obilé mnoho,
by jmu dělal slady z toho,
on učiní velmi dvorně,
ale stane sě nerovně:
35 vyspa svůj slad na hromadu,
ospe jej jako zahradu
okolo cuzími slady,
až k svému nebude kady.
Zname | najž, coť činí potom,
40 jáz vám najlěp poviem o tom:
dosáhna hřebľa dlúhého,
nepomně svědomie svého,
budeť okolo hrabati,
k svéj hromadě přitáhati;
45 vešdyť hrabe neusada,
ažť bude hrozná hromada,
ze všech těch hromad najvěčšie,
jenž bieše ze všech najmenšie.

134b

- Takt umějí falšovati,
50 dobrými lidmi klamati.
Nebožátka, ostavte sě,
dlúhého hřebľa zbavte sě:
pro jediné dlúhé hřeblo
musí tvá dušě jíti u peklo.

Lazebníci, ti jsou správní,
u svých peněz velmi ztravní;
chce se veždy dobře jmiati,
mezi dobrými seděti,
5 bohatým se rovnajíce,
podlé nich píce, jedúce;
nemóž jmu tak brzo příti,
až musí všechno propíti.

Ti se | horníkóm vrovnejí,
10 ješto zlata mnoho jmají.
Horník tento obyčej jmá:
kehdyžto peněz drahně jmá,
nechceť nikdy utrpěti,
musě dobrou ztravu jmiati;
15 byť věděl, žeť jmu žebrati,
zajtra se s dětmi přeč bráti,
na toť se nerozpomíná,
musít vždy býti pln vína.
Řiedkýť se na to rozmyslí.
20 Die: „Zajtra mě bóh omyslí.“
Ti jsou najsprávnější lidie,
že na lidech nic nelúdie.
Těž jáz pravi lazebníkóm,
přirovnaji je k horníkóm,
25 že jsou také správní lidie,
na lidech zle nic nelúdie,
obchodie se po řemesle,
na tomť velmi nečinie zle.
Však by jediného nechal,
30 by se velmi neopíjal;
a druhého se varoval, |
aby proto bit nebýval.
Když zlu břitvú koho holí,

135a

135b

často velmi po něm bolí
35 a častoť učiní hóře,
žeť tě chvátajě uřěže.
Druhéhoť se rád dopúšcie:
když komu krev z rukú púšcie,
žeť se žily rád chybuje;
40 řiedkýť jmu z toho děkuje.
Učiníť člověku bolest
a to jeho hrozná nečest.

Co by to škodilo komu,
bych jáz se přimluvil k tomu,
45 aby právo nalezeno
bylo naň i ustaveno:
když by koho hole uřezal,
by jmu ten dobrý políček dal?
Druhé bych chtěl vymysliťi,
50 to bych jmu chtěl naplniti:
když by mi žily chybil,
bych jmu pěstí zuby vybil;
snadť | by púšcal rozhlédajě,
větší na tě péci jmajě.

136a

Ř E Z N Í K

Řezník se takto obchodí,
dobrým lidem často škodí:
když běží po vsi volajě,
na prodajné bravy ptajě,
5 budeť kupovati bravy,
chtě s nich utěžěti ztravy.
Když ho uzří dobytčátko,
užesneť se nebožátko,
neb jmá řezník rucě račieji;
10 když on dobytčátko zmácie,

nelzeť se jmu popraviti,
musíť vždy churavo býti.
A tu lib kup lib nekupi,
jižť bez škody neotstúpí,
15 vždyť škodu učiní tomu.
kdyžtoť bravy mácie komu.

Druhúť jmá nevěru v sobě,
tuť chci vypraviti tobě:
Ktož dobytek na trh vodí,
20 sedlákóm rád na tom škodí;
budeť s ním lidmě tržiti,
bráně každému kúpiti.
V tom mu činí mnoho núžě,
žeť jemu vše kupceť zapúzie,
25 až utrží po svéj vóli,
jakšto jemu libo koli.

Třetieť jáz vědě do něho:
ktož masa kúpi u něho,
že jmu prodává kozínu
za nejlepší skopcěvinu,
a častokrát býkovinu
za nejlepší hovědinu.

Čtvrtěhoť se rád přijímá:
kdyžtoť jest največšie zima,
35 budeť vodú oblévati
maso, rožny rozpierati,
aby jemu zmrzli v noci
hovědina i ti skopei.
Takť po jeho vóli bude,
40 tři čiesti jemu ho přibude;
mnohoť lidu oklamává,
když on to maso prodává.

Takť jsú nevěrní řezníci,
horšíť jsú nežli věžníci.
45 Věžník nemož tak zlý býti:
když se udá kde v dvór vníti,

136b

137a

vždyť počeká prvé na tě,
chtě se přihrabati k patě;
a když jmáš dřěvo při sobě,
50 tuť se nestane ničs tobě.
Ale řezníka nezbudeš,
když masa jeho kupuješ;
musíš dobře chytrý býti,
by ho mohl bez škody zbýti.
55 Protož jáz pravím řezníkóm,
jich panošiem jělitníkóm:
což na lidech zle dobudú,
že proto pekla nezbudú,
ač se toho neostavie
60 za svého života zdravie.

PEKAŘ

Pekař na duši nepomní;
řiedký se naň toho domní, |
jeho zlostí, což jmá v sobě,
ježto jáz vypravím tobě.

137b

5 Když on chce chleba napéci,
jakto bude ženě říci:
„Ženo, když pójdeš na město,
dobudeš mi kvasnic v těsto,
ažť múky napytlíji
10 a kvas v dieži přihotuji.“
Tuť jmu žena kvasnic přiměč,
dobyvši jich pod kraj hrncě;
a když těsto upravichu,
hrnec kvasnic v ně nalichu,
15 umiesivše jidú k stolu,
chtiece obědvati spolu.
Žena pomeškavši vecě:

„Muži, těsto kynúti nechce;
musí více kvasnic býti,
20 tož bude těsto kynúti.“
A když po kvasnicě běžě,
přinesši i nali puol diežě.
Po obědě pec zapálichu,
k válení se připravichu.
25 Ona vecě: „Muži, věz to,
když budeš váleti | těsto,
by toho nezapomínal,
žes tři krošě za mieru dal;
padesát koláčiev z toho
30 naválěš, nebudeš mnoho.
Jmáš v těstě kvasnic třetinu,
tiem vyběřeš vši jistinu
a jiněť v zisku ostane,
což koli potom ostane.“
35 Když těch koláčiev napekú,
hned jě na město povlekú;
ktož přijde kupovat k němu,
pekař bude řeci jemu:
„Podte sěm ke mně, ktož ráčí,
40 zdeť jsú najvěčší koláči,
slaní, dobře upečení
i na všem dobře udění.“
Desětkrát jím vrže vzhóru
řka: „Viz, kakt jmá pečenú kóru.“
45 A kdož těch koláčiev kúpí,
každý na své hoře vzúpí.
Nejeden sprostý sedláček
kúpí za halěř koláček,
nevě|da jeho nevěry;
50 uzří v něm přehrozně diery,
překrojě jej na dvě čiesti,
až by veň vložil tři pěsti.

138a

138b

Takt pekař sbožie dobývá,
žeť své koláčě nadýmá.
55 Věz to, pekaři všeliký,
že jmáš z toho hřiech veliký;
pro ty hubené kvasnicě
jsi otlúčen božieho lícě.
Pakli viac toho ostaneš,
60 tehdy se jemu dostaneš,
s nímž v nebesiech přebývajě
budeš se věčně radujě.